

האימפריה הרומית - חלק א

לנושא זה יוקדשו שני שיעורים (שיעורים מספר 16 - 17).
נושא זה יילמד על ידי סיור בשטח או על ידי סיור וירטואלי.

פתיחה: בשיעור זה נלמד על אימפריה גדולה שעלתה בגודלה אף על האימפריה ההלניסטית, שלטה במשך מאות בשנים והטביעה את חותמה בצורה משמעותית ביותר על העולם ועל העם היהודי בפרט.

נשאל את התלמידים: האם השם "רומא" מוכר לכם? באיזה הקשר הזכרנו שם זה בשיעורים הקודמים?

תשובה: נפגשנו עם השם "רומא" כאשר למדנו על כך שיהודה המכבי ויונתן אחיו כרתו ברית עם רומא וכן שבניהם של ינאי ושלומציון, הורקנוס ואריסטובלוס פנו לפומפיוס, המצביא הרומאי על מנת שיכריע ביניהם בנוגע לשליטה על ארץ ישראל. נצפה בסרטון להלן המציג את תהליך התפשטותה של האימפריה:

<https://www.youtube.com/watch?v=hPO6hWi9NPc>

נשאל את התלמידים: מדוע היא נקראת בשם זה? מהם האזורים שהיא כבשה שעד כה לא היו חלק מאימפריה כלשהי?

תשובה: האימפריה נקראת על שמה של העיר רומא שהיתה בתחילה עיר קטנה במרכז איטליה ואט אט, בעקבות כיבושים, צמחה והפכה לאימפריה אדירה, גדולה מאלה שקדמו לה.

היא שלטה על אזורים שהיו עד עתה חלק מהאימפריה ההלניסטית, אולם כבשה גם את אזורי דרום מרכז ודרום מערב אירופה וכמו כן צפון מרכז וצפון מערב אפריקה. אזורים אלו לא נשלטו עד כה על ידי אימפריות.

פעילות א: ננסה עתה להבין מהו סוד ההצלחה של הצבא הרומי. כיצד הצליח לכבוש שטחים עצומים ולהפוך לצבא האדיר ביותר בעולם בתקופה זו?

נצפה בסרטון קצר שהוא למעשה חלק מהרצאה מרתקת בנושא הצבא הרומי. נבקש מהתלמידים לאתר גורמים שיהוו את התשובה לשאלות שכתבנו לעיל. (פעילות זו ניתן לבצע בזוגות או בקבוצות).

https://drive.google.com/file/d/1nPrCS_pxltjRn8qvBF3SwAs1O7rw0Vqr/view?usp=sharing

התשובות הן:

- החייל הרומי היה מצויד בנשק החדש והיעיל ביותר.
- בצבא הרומי ניתן מקום ליוזמות פרטיות (כמו בהמצאת פריטי ביגוד צבאי).
- העיסוק/מקצוע כחייל היווה מרכיב משמעותי ביותר בזהות הגבר הרומי.
- בצבא הרומי היו אפשרויות קידום רבות, אשר היה להן גם ביטוי חיצוני מרשים.
- בצבא הרומי טופחה גאוות יחידה.
- (הוספה מספר הלימוד) הצבא התנהל בסדר מופתי.

פעילות ב: עתה נעסוק בצורת הממשל ברומא, בטרם הפכה לאימפריה.

נבקש מהתלמידים לקרוא את הפיסקה הראשונה בעמוד 94 ולציין שני מרכיבים בממשל הרומאי שנועדו למנוע מצב בו השליט יצבור כוח רב מידי ויהפוך לשליט אבסולוטי.

תשובות:

- הסנאט - היה הגוף המרכזי שניהל את ענייני המדינה וחבריו (300 במספר) ייצגו את אזרחי רומא.
 - קונסולים - היו אלו שאחראים לניהול השוטף של ענייני המדינה. הם נבחרו על ידי הסנאט, שימשו בתפקידיהם שנה אחת בלבד וכל אחד מהם היה יכול להטיל וטו על החלטת חברו.
- (נפנה את תשומת לב התלמידים לכך שמושגים אלו נמצאים בשימוש עד היום ומוכרים לנו. לדוגמה: קונסוליות, המפלגה הרפובליקנית - בראשה עמד דונלד טראמפ - הסנאט בארה"ב ועוד..)

נשים לב לעובדה שעם הפיכתה לאימפריה חלו בה שינויים:

יוליוס קיסר ובנו אוגוסטוס, הפכו לדיקטטורים. נסביר לתלמידים את משמעות המושג ונשאל: האם למדתם או שמעתם על שליטים נוספים שהיו דיקטטורים? (תשובות צפויות: היטלר, סטאלין..)

מהי הסיבה לכך? נוכל להיעזר בביטוי הלטיני המיוחס ליוליוס קיסר, המופיע בצד ימין בעמוד 94 בספר שמשמעותו: באתי, ראיתי, ניצחתי (או: כבשתי).

מה הוא מבטא? התרברבות על: כיבושים מהירים שבאו בקלות, כישורים צבאיים, עוצמה ויוקרה. יתכן כי הצלחות אלו גרמו ליוליוס קיסר לחשוב שהוא בלתי מנוצח וממילא, הוא אינו זקוק ל"שותפים" לשלטון. (יש הטוענים כי ביטוי זה בא לבטא זלזול כלפי חברי הסנאט).

שאלה לדיון: האם אתם מכירים מקרים דומים (מההיסטוריה או מהחיים שלכם) על אדם שמצליח מאוד, מתחיל לצבור כוח ומתנהג לסובבים אותו בשחצנות ובזלזול? מדוע זה קורה לדעתכם? כיצד ניתן למנוע זאת?

{זוהי הזדמנות מצויינת לדבר עם התלמידים על כך שהצלחה יכולה להביא לידי "כוחי ועוצם ידי" ולהידרדר לשחצנות, גאווה וזלזול באחרים. לעומת זאת, ההבנה שכישורים, יכולות ועמם ההצלחה, ניתנו לנו על ידי הקב"ה כדי שנוכל לממש דרכם את שליחותינו בעולם, תמנע מצב שלילי זה}.

פעילות ג: כעת נעסוק בדרכי ניהולה של האימפריה:

נבקש מהתלמידים לקרוא בחלקו התחתון של עמוד 96 בספר ולציין שני מרכיבים משמעותיים בניהולה של האימפריה.

תשובות:

- ארגון וסדר. למשל: יצירת רשת דרכים מסועפת שקישרה בין כל חלקי האימפריה.
 - חלוקה לפרובינקיות וניהולן על ידי נציבים.
- עתה נלמד על התהליכים שעברו על האימפריה הרומאית (בעיקר בקרב אנשי הצבא והנציבים) ואשר באים לידי ביטוי במקורות השונים. ניתן להציג את הקטעים במצגת או לחלק לתלמידים את הקובץ שנשלח בנפרד. תשובות לשאלות שבקובץ מצורפות בתחתית המערך להלן.

מקור מספר 1:

המקור המופיע בעמוד 98 בספר הלימוד.

"(מפקדים מהמאה השנייה לפני הספירה) לא נגע במקדשי היוונים אלא הוסיפו להם מתנות וכבוד.. היו מושלים כדון ואנשי צבאם היו נבונים.. הרוחם היו מצביאים אלה מלכים וצורכים מצומצמים. סכומי הכסף שהוציאו היו מועטים וקצובים וחנופה לחייליהם הייתה בעיניהם חרפה גדולה. אבל מצביאי התקופה שאנו עומדים בה, השיגו את מעמדם בכוח ולא בדון. השתמשו הנשקם יותר במחלוקת שבינם לבין עצמם מאשר כנגד אויביהם.. (על פי פלוטארכוס, חיי אישים, מובא ב: "מדור לדור" שיעורים בהיסטוריה, חלק א)

"מקדשים נבזזו .. אנשים חופשיים נחטפו לעבדים.. לוקיוס לוקולוס הפר את ההסכמים שנעשו.. התקיף ללא סיבה כל שבט שהיה אפשר לבזוז.. סוליפקיוס גאלבה פיתה 7000 מילידי הארץ להצטרף אל מחנהו, על ידי הסכם שהבטיח להם קרקע. אך עם בואם, הקיפו אותם חייליו וסופם שהיו עבדים או שנשחטו". (וויל דוראנט, קיסר וישו, מובא ב: "מדור לדור" שיעורים בהיסטוריה, חלק א)

עשרות שנים לאחר המעשים האלה, מתאר אחד הסנאטורים, מגדולי הנואמים של רומא את התנהגות הנציבים בפרובינציות:

"קשה לתאר את השנאה שרוחשים לנו העמים השכנים בגלל ההפקרות והזדון של הפקידים (הנציבים), אשר שלחנו אליהם כשהם מצוידים גם בשלטון צבאי. הסבורים אתם, שבארצות אלה היה להם מקדש מהמקדשים מכובד למדי, או עיר מהערים בחינת בל תיגע, או בית סגור ומהוצר למדי? הם מחפשים להם מיד את הערים האמידות, וכדי לחמסן, הם מוצאים להם עולה למלחמה.. (ציצרו, למען חוק מנילוס, מובא ב: "מדור לדור" שיעורים בהיסטוריה, חלק א)

נקודות לדיון

- האם קיים הבדל בין המקורות השונים לגבי תיאור דמותם והתנהגותם של החיילים והנציבים הרומיים? אם כן, מהו?
- ממה נובע לדעתכם הבדל זה? (רמז: 'ספר מכבים' נכתב במאה השנייה לפני הספירה ואילו שאר המקורות נכתבו לאחר מכן).
- איזה תהליך עבר על מוסדות הצבא והנציבות בתקופת זמן זו? (כאן ניתן לדבר על התבססותה של רומא כאימפריה אדירה, בעלת כוח, ממון ועוצמה, דבר שהביא להתנהגות לא מוסרית, ולרדיפה אחר כסף וממון)

נסיים בצפייה בסרטון (לפני כן כדאי לספר לתלמידים על סדרת הקומיקס "אסטריקס" - מידע על סדרה זו מופיע במלבן הוורוד בצד שמאל בעמוד 95 בספר).

נשאל את התלמידים: איזה גורם נוסף להצלחת התפשטותה של האימפריה הרומית בא לידי ביטוי בסרטון?

<https://www.youtube.com/watch?v=9KL66YwdLgU>

תשובה: חיילי ושליטי האימפריה הרומית האמינו שהם מביאים את הקידמה לכל מקום אותו כבשו. הם חשו תחושת שליחות בהפצת התרבות הרומאית. מהי תרבות זו? על כך נלמד בשיעור הבא.

פעילות - למידה מרחוק:

פתיחה: העברת הפתיחה דרך הזום. במידה וקיימת בעיה בצפייה בסרטון, נוכל להיעזר במפה בעמוד 95 בספר.

פעילות א: נחלק את התלמידים על פי שיטת ה"חדרים" בזום. התלמידים יצפו בסרטון אודות הצבא הרומי ויענו על השאלה: מהו סוד ההצלחה של הצבא הרומי? מה ייחד את חייליו? לאחר מכן, ישתפו חברי הקבוצה את ממצאיהם ב"מליאה".

פעילות ב: פעילות זו תתבצע בשיתוף עם התלמידים, על ידי איתור מידע מספר הלימוד ולאחר מכן יערך דיון בנוגע לשינויים שחלו בצורת השלטון באימפריה בימיו של יוליוס קיסר ובנו אוגוסטוס.

פעילות ג: התלמידים יקבלו קובץ ובו קטעי מקור ושאלות (נשלח בנפרד). תשובות לקובץ השאלות:

מקור מספר 1:

התכונות שמייחס כותב ספר מכבים לאנשי רומא הן: אבירי לב (אמיצים, מתנהגים באופן אצילי, נאמנים), חכמים, חזקים, מיטיבים לאנשי בריתם, אין בהם ראוותנות, גאוותנות וקנאה. הם מיטיבים ואף כורתים ברית עם העמים שאינם מתנגדים להם.

כותב ספר מכבים מזכיר את הסנאט ואת הקונסול הנבחר על ידם (ככל הנראה בזמנו שלט רק קונסול אחד), זאת על מנת להדגיש שאין מדובר בשלטון עריץ, דיקטטורי, אלא בשלטון נבחר ובמערכת משפט מתקדמת. בדברים אלו ניתן לראות ביטוי להערכה שהוא חש כלפי צורת שלטון זו.

מקור מספר 2:

הכותב מייחס למצביאים הרומאים שפעלו במאה השנייה לפני הספירה תכונות של צדק, תבונה, הסתפקות במועט, בעלי משמעת עצמית והתנהגות אצילית, סובלנית ומכבדת. אולם המצביאים שפעלו מאה שנים אחר כך מתוארים כתאבי שררה וכוח, קנאים ובעלי מחלוקת.

יתכן שהבדלים אלה נבעו מכך שהמצביאים שפעלו במאה השנייה לפני הספירה, היו בעלי תחושת שליחות של כיבוש והפצת התרבות הרומאית. הם ראו את עצמם כמביאי קידמה, סדר וערכים חדשים ואילו המצביאים שפעלו אחריהם, חיו בתקופה בה האימפריה היתה מבוססת, עשירה ובעלת עוצמה אדירה, והדבר הביא לידי הידרדרות מוסרית, נשחיתות ואובדן טוהר המידות.

מקור מספר 3:

התכונות הן: אלימות, תאוות בצע, ערמומיות, רמאות, חוסר אמינות.
בספר מכבים מופיע תיאור של יחס הוגן, אמין, מכבד וסובלני כלפי העמים שהשלימו עם הכיבוש הרומאי ואילו בקטע מקור זה, מתוארת מציאות של הפרת הסכמים, עורמה, ביזה ואלימות רצחנית.

מקור מספר 4:

התכונה המרכזית היא: חמדנות ותאוות בצע.
יתכן כי שנאה זו תביא להתקוממות ולרצון להשתחרר מעולה של רומא.